

Branderter i Børnehøjde

Rapport fra høring om børn og alkohol den 20. januar 1998

Udgivet af: Børnerådet og Red Barnet, februar 1998

Redaktion: Marianne Nielsen, Børnerådet
Margaretha Dahl, Red Barnet

Redigering & layout: Marianne Schjøtt Rohweder, DJ

Foto: Susanne Mertz/Billedhuset

Tryk: Socialministeriet

ISBN: 87-601-3314-7

Rapporten er gratis og fås ved henvendelse til
Børnerådet på telefon: 33 92 45 00

Alle citater og historier i denne rapport stammer fra høringen

Indhold

I Indledning

Forord side 3

Børn skal have rettigheder - Børn skal beskyttes side 4

Tidligere formand for Børnerådet Frode Muldkjær

Ingen grund til moralske pegefingre side 7

Professor ved Institut for Folkesundhedsvidenskab, Københavns Universitet,
Lars Iversen

Lovforslag - forbud mod butikssalg af alkohol til børn under 15 år side 9

Sundhedsminister Birte Weiss

II Børns alkoholforbrug

De unge danskere storforbruger alkohol side 12

Lektor ved Institut for Epidemiologi og Socialmedicin, Århus Universitet
Svend Sabroe

De 11-15 årige - Hvilke børn og unge drikker mest? side 15

Adjunkt ved Institut for Socialmedicin, Københavns Universitet, læge Pernille Due

Forældrene sætter kursen side 18

Afdelingsleder på Center for Rusmiddelforskning, Århus Universitet, Knud-Erik Sabroe

Akutte og langsigtede skadevirkninger side 22

Overlæge på medicinsk gastroenterologisk afdeling, Hvidovre Hospital, Finn Hardt

III Den forebyggende indsats

Hvor går grænsen? side 25

Konstitueret forskningschef ved Institut for Sundhedsvæsen, København, Thorkil Thorsen

Politiets indsats - vi tager problemet alvorligt side 28

Politimester i Helsingør Ole Scharf

Den statslige forebyggende indsats - klimaproblemer præger indsatsen side 31

Kontorchef i Sundhedsstyrelsen Vibeke Graff

Den lokale forebyggende indsats - "Man kan godt more sig uden alkohol." side 34

Afdelingsleder ved Foldbjergcentret, Nordjyllands Amt, Alice Thaarup

IV Litteraturliste side 37

Forord

Denne publikation er en redigeret og forkortet gengivelse af de mange indlæg, der kom fra både panel og sal på høringen ”Brandterter i Børnehøjde” i Fællessalen på Christiansborg den 20. januar 1998.

Høringen, der var arrangeret af Børnerådet og Red Barnet, havde til formål at skabe overblik over, hvor meget og hvordan børn og unge drikker samt at debattere muligheder for forebyggelse.

På høringen blev tråde og tendenser fra national og international forskning samlet. Regeringens nye lovforslag om aldersgrænser for butikssalg af alkohol blev præsenteret. Erfaringer fra og visioner om det statslige og lokale forebyggende arbejde blev udvekslet. Der blev desuden taget initiativ til i Alkoholpolitisk Kontaktudvalg at diskutere krav til en mere konsekvent alkoholpolitik i kommunerne - herunder krav om nedsættelse af bevillingsnævn.

Dagen bragte mange tankevækkende undersøgelsesresultater. Bekymringen var stor over:

- De 15-åriges stigende forbrug af alkohol
- De mange unge, der drikker mere end svarende til Sundhedsstyrelsens genstandsgrænser for voksne
- Sammenhængen mellem alkoholforbrug og manglende trivsel
- De problemer der er forbundet med en tidlig alkoholdebut

Der var på høringen bred opbakning bag Sundhedsministerens lovforslag om et forbud mod butikssalg af alkohol til børn og unge under 15 år.

De fleste, der beskæftiger sig med unge og alkohol, gav på høringen udtryk for, at lovforslaget er godt, fordi:

- Det nu er blevet muligt at udvide forebyggelsen til at omfatte andre midler end oplysning.
- Loven er et godt signal til de unge om, at alkohol skal omgås med forsigtighed.
- Loven er et værktøj, der kan bruges i både det centrale og det lokale forebyggelsesarbejde

Lovgivning er dog ingen trylleformular. Der er behov for mere forskning og direkte kommunikation via skolerne, og høringsdeltagerne savnede stillingtagen til andre vigtige forebyggelsestiltag som f.eks.:

- Alkoholpriser
- Sanktioner over for de værtshusejere, der sælger alkohol til børn under 18 år
- Antal af bevillinger
- Formel etablering af bevillingsnævn
- Kommunale alkoholpolitikker

I - Indledning

Børn skal have rettigheder

Børn skal beskyttes

Indledning ved tidligere formand for Børnerådet Frode Muldkjær

- Ejer man blot en flig af respekt for børn - og det gør flere og flere voksne - så er det vigtigt at fastholde to stærke indfaldsvinkler:

Den ene vinkel hedder rettigheder, og den anden hedder beskyttelse. De to begreber er ikke modsætninger, de er tvillinger, som hver for sig er hinandens forudsætning.

- Har børn og unges alkoholforbrug ændret sig?
- Har børn og unge ligefrem udviklet deres egen alkohol kultur med egne vaner?
- Er det skadeligt for børn og unge at drikke alkohol, og kan det være startskuddet til et misbrug?
- Hvem har ansvaret for børn og unges alkoholforbrug - børnene, de voksne, politikerne, de kommercielle interesser?
- Stilles der nye krav til os alle?

Mange spørgsmål var linet op før høringen i Fællessalen på Christiansborg den 20. januar.

Spørgsmål, hvor mange af svarene er givet på forhånd - men også spørgsmål, hvor forskning og erfaringen har gjort behovet for svar mere påtrængende.

Den tidligere formand for Børnerådet Frode Muldkjær indledte med at understrege de to principper, behovet for mere handling bygger på:

Det handler om respekt

- Ejer man blot en flig af respekt for børn - og det gør flere og flere voksne - så er det vigtigt at fastholde to stærke indfaldsvinkler.

Den ene vinkel hedder rettigheder, og den anden hedder beskyttelse. De to begreber er ikke modsætninger, de er tvillinger, som hver for sig er hinandens forudsætning, sagde Frode Muldkjær.

- Børn skal have rettigheder, og de skal beskyttes.

Ligesåvel som børn har krav på at blive taget alvorligt og krav på, at voksne accepterer børn som selv-stændige individer med egen identitet - har børn krav på, at voksne træder i karakter og lever op til voksenansvaret.

For at leve op til dette ansvar må hver enkelt voksen foretage vurderinger og prioriteringer. For at kunne dette har de brug for værktøjer.

Klare signaler - et godt værktøj

Regeringens lovforslag er, ifølge Frode Muldkjær, et af denne slags virksomme værktøjer.

Klare beskyttelseslove med indbyggede lovgivnings-signaler kan både støtte forældre i at udøve deres forældreansvar og sende et signal, der er brugbart for børn og unge.

- Et forbud mod salg af alkohol til børn under 15 år kan støtte de unge i at fastholde egne holdninger samt give dem styrke til at modstå gruppepres, sagde Frode Muldkjær.

- Det er godt at sende denne slags signaler. De viser først og fremmest børnene, at voksne ikke er ligeglade med, hvordan de har det.

Desuden når signalerne ud til de børn og unge, der føler sig alene og lost, fordi de er medlemmer i familier, hvor den ene eller begge forældre har et misbrug.

Signaler er udtryk for holdninger. De bevidstgør. Og kan man ad denne vej ændre attituder og forbrugsmønstre hos børn og unge vil man også kaste mere lys på og kunne påvirke de voksnes misbrug.

Endelig er klare signaler også et værktøj for fagmennesker, der arbejder med denne slags samfundsproblemer.

Problem og - forræderi

- Brandter blandt voksne er et samfundsproblem.

Brandter i børnehøjde er forræderi mod barndommens land og det er mishandling af dets aktører, sagde Frode Muldkjær.

- Når man f.eks. står med en klar og rigtig sag, hvis substans er beskyttelse af børn - som dette forbud mod salg af alkohol til børn - vil der altid være de sagligt eller de fagligt betænkelige.

Men dertil kommer også særlige protester fra dem, som jeg vil kalde lige-glad-mennesker.

Dem med formuleringer som: "De unge skal have lov at more sig - det gjorde vi jo også."

Ligeglad mennesker

- Nogle lige-glad-mennesker tænker kun på profit og merprofit.

Endelig møder man argumenter, der får problemet til at handle om kassedamer, og om det nye urimelige arbejdspress, man med denne lov pålægger dem.

- Men kassedamer har også børn, etik og holdning. Kassedamer ønsker garanteret også, at børn og unge skal beskyttes mod tidlig alkoholdebut, vanedrikkeri og et mønster, der optegner stregerne til et ødelæggende voksenmisbrug.

Selvfølgelig ønsker kassedamerne bedre løn- og arbejdsbetingelser, men det skal vel ske, uden at de ved festlige lejligheder skal være en slags ligeglads-soldater i visse politiske generalers krigsdagsordner.

Efterskrift: Det handler om respekt

Retten til barndommen

- Disse søde, men små og meget unge mennesker, der styrter rundt i timevis med deres tynde kroppe i alt for stort, smart nyt tøj og med tekoppestore øjne indfanger og støvsuger hver kvadratmeter for indtryk og nye oplevelser skal have retten til en barndom, hvor ansvarsfulde voksne anstrenger sig for at skabe rammer der udelukker de mørke sider af voksentilværelsen - profit, spekulation, manipulation og misbrug.

Tidligere formand for Børnerådet Frode Muldkjærs tanker som voksen iagttager af de 12-13-14 og 15-årige en lang alkoholfri diskoaften i Hjallerup

I Indledning

Ingen grund til moralske pegefingre

Indlæg ved: Professor ved Institut for Folkesundhedsvidenskab på Københavns Universitet Lars Iversen

En værtshusholder, der lejer en bus med fri bar til gymnasieungdommen - En grotesk historie - der ifølge Lars Iversen dog nødvendigvis må tage sit udspring i det normale og acceptable.

Hvordan kan en værtshusejer ellers overhovedet komme på den ide?

Hvordan kan der være penge i et sådant tilbud til at dække bus og gratis øl til passagererne?

Er det en langsigtet strategi, der skal skaffe unge kunder til East End?

Og hvordan kan man forestille sig at slippe godt fra så eklatant et brud på markedsføringsloven og udskækningsreglerne - uden reaktioner fra skole, forældre og politi?

Symptomer på manglende normer?

- Værtshusejeren må jo have haft sine grunde til at tro på ideen, sagde Lars Iversen.

- Utraditionelt, ja, men der har i det seneste års tid været flere af den slags historier. Et andet eksempel er salg af vingummisaft tilsat alkohol.

Man kan vælge at affærdige disse eksempler som isolerede begivenheder, men man kan også vælge at se dem som symptomer på, at der mangler normer og holdninger til, hvorledes alkohol skal indgå i de unges tilværelse.

Lars Iversen slog i sin indledning to pointer fast:

- Den nuværende situation er et resultat af 30 års vækst i alkoholforbruget i Danmark. Der er derfor ikke grundlag for moralske overtoner i forhold til dagens unge.
- Forebyggelse kræver en bred indsats med brug af mange virkemidler - og ikke kun oplysning

Konsekvens af en udvikling

De unges alkoholforbrug i dag er, ifølge Lars Iversen, en naturlig konsekvens af udviklingen i de voksnes forbrug. Et forbrug, der lige nu ser ud til at være stagnerende, men som er tredoblet siden 60'erne.

- Der eksisterer ikke to adskilte alkoholkulturer - de unges og de voksnes sagde han.

- Der er derfor ingen grund til hævede pegefingre over for de unge. For før vi voksne får styr på vores forbrug, kommer der heller ikke styr på de unges forbrug.

Isolerede indsatser hjælper, ifølge Lars Iversen, heller ikke. At slå på forældre- og skoleansvar, hvis en værtshusejer efter skoletid kan beværte de unge med gratis øl, er efter hans mening som at slå i en dyne.

- Birthe Weiss' alkoholpakke med brug af restriktioner er derfor spændende, sagde han.

- Det er første gang en sundhedsminister fremsætter et forslag af denne art, og det er et skift i hele forebyggelsespolitikken.

Nye toner

Selvom det i en ny dansk undersøgelse viser sig, at 22% af de 15-årige drenge og 13% af de 15-årige piger er storforbrugere af alkohol - dvs. ligger over Sundhedsstyrelsens genstandsgrænser for voksne - er der ifølge Lars Iversen områder, hvor ungdommen viser vejen frem.

Det gælder spritkørsel, hvor der inden for de seneste 8-10 år har været et markant fald i antallet af ulykkestilfælde blandt unge.

- For såvel unge mænd som kvinder er der et fald i antallet af ulykker, hvor der er alkohol involveret, sagde han.

- For de ældre aldersgrupper er tendensen til gengæld den modsatte.

Vi kender ikke årsagerne til denne åbenlyse forebyggelsessucces i forhold til de unge bilister, men mon ikke en af forklaringerne er kombinationen af oplysning og politiets indsats.

Efterskrift:

De unge alkoholforbrug - en konsekvens af de voksnes forbrug

Barejer sigtet for busdruk

Ejeren af et værtshus i Herning bliver nu sigtet for at overtræde markedsføringsloven. Det skyldes, at han en fredag i januar lejede en bus til eleverne på Herning Gymnasium for at fragte dem til værtshuset "East End" efter skoletid. Tilbudet var annonceret på gymnasiet med plakater, og under busturen fik eleverne gratis øl - en klar overtrædelse af markedsføringsloven.

Citeret fra Politiken af Professor på Institut for Folkesundhedsvidenskab, Københavns Universitet Lars Iversen.

Hvor mange mænd har modtaget spritdom, inden de er fyldt 23 år?

Fødselsår	Andel med spritdom
1964	6,9%
1967	5,6%
1970	4,8%

Ikke kun antallet af ulykker, hvor alkohol er indblandet, er faldet i de unge aldersgrupper. Det gælder også antallet af unge mænd, der modtager en spritdom inden de er fyldt 23 år.

I- Indledning

Forbud mod salg af alkohol til børn under 15 år

Indlæg ved sundhedsminister Birte Weiss

En tidlig alkoholdebut og et stort alkoholforbrug i ungdomsårene kaster et slør over en tid, der ellers skulle have været brugt til at opleve alt det nye.

En tidlig alkoholdebut kan lægge grunden til et permanent alkoholforbrug eller egentlig afhængighed, der følges af både fysiske psykiske og sociale skader - for den enkelte, for familien og for samfundet som helhed.

Undersøgelser, der viser, at danske børn og unge har et storforbrug af alkohol, er baggrunden for, at sundhedsminister Birte Weiss i begyndelsen af dette nye år fremsætter et lovforslag, der skal forbyde salg af alkohol til børn og unge under 15 år. Hensigten er, at forbudet, hvis det vedtages, skal træde i kraft 1. juli

- De unges alkoholforbrug er et alvorligt problem, både sundhedsmæssigt og socialt, sagde sundhedsministeren.

Hun frygter, at det storforbrug, børn og unge har i dag, ikke alene rammer disse, men også kan få accelererende effekt for endnu flere børn og unge, der presses til at drikke tidligere og tidligere.

- En tidlig alkoholdebut og et stort alkoholforbrug i ungdomsårene kan lægge grunden til et permanent alkoholforbrug eller egentlig afhængighed, der følges af både fysiske, psykiske og sociale skader - for den enkelte, for familien og for samfundet som helhed, sagde hun.

Et signal

Ifølge sundhedsministeren bærer forældrene et stort ansvar for børn og unges forbrug af alkohol, men en lovgivning, der f.eks. gør det sværere at skaffe sig alkohol kan hjælpe forældrene med at sætte grænser.

- Jeg har fået flere henvendelser fra forældre, der efterlyser en mere restriktiv politik, sagde Birthe Weiss.

- Forældrene efterlyser politikermod, og de mener, at politikerne handler dobbeltmoralsk, hvis de hævder, at det ikke er dansk stil med alkoholrestriktioner.

Danskere er ikke meget for forbudsvejen. Og denne holdning har sundhedsministeren også tidligere haft.

- Men jeg har ændret holdning, sagde hun.

En Gallup-undersøgelse foretaget i slutningen af 1997 viste også, at 68% af befolkningen går ind for et forbud mod butikssalg af alkohol til børn under 15 år.

Sundhedsministeren understregede, at loven ikke er en trylleformular, der vil fjerne alkohol fra de unges virkelighed.

- Den kan ikke forhindre, at nogle børn ved ældre kammeraters hjælp skaffer sig alkohol, sagde hun.

- Men et forbud kan være med til at bremse en forkert udvikling. Den er et klart signal om, at det ikke er acceptabelt, at børn i den skolepligtige alder drikker alkohol i stort omfang. Endvidere vil et forbud løse problemerne med salg af "alkohol-sodavand" etc. til børn og unge.

Andre initiativer

Et butikssalgsforbud vil dog ifølge sundhedsministeren ikke komme til at stå alene, men blive en del af en buket af nye alkoholpolitiske initiativer i forhold til børn, forældre og skolen. (Se faktaboksen).

Også skrappe sanktioner over for bl.a. de værtshuse, der i dag ikke overholder udskænkingsreglerne eller som bøjer markedsføringsreglerne, når de vil i kontakt med de unge, er på tale:

- Det er foruroligende, at mange værtshuse lige efter skoletid kører med slagtilbud såsom "Happy Hour" og fri bar, der særligt retter sig mod unge - også dem der er under 18 år, sagde ministeren.
- Skærpelsen over for de værtshuse, der ikke overholder udskænkingsloven bliver i øjeblikket behandlet i en arbejdsgruppe under Justitsministeriet.

I forlængelse af dette arbejde vil Justitsministeriet tage kontakt til Erhvervsministeriet for at få afklaret, om der er behov for at skærpe bødeniveauet over for disse restauratører og over for serveringspersonalet.

Ministeren afsluttede sit indlæg med håbet om, at også de øvrige partier i Folketinget vil påtage sig et ansvar i denne sag:

- Jeg er ikke i tvivl om, at vi nu får taget nogle initiativer til at dæmme op for de unges drikkeri.

Efterskrift:

Lovgivning - et nyt redskab og et stærkt signal

Børn kan dø af det

- For nogle måneder siden modtog jeg et brev fra en far, som havde mistet sin søn på 16 år. Drengen var sandsynligvis død af alkoholforgiftning efter en fest på gymnasiet. Faren skrev, at drengen - ligesom resten af familien - normalt havde et meget fornuftigt forhold til alkohol, og at han var både moden og ansvarsbevidst. Alligevel gik det galt efter en fest på skolen, og det havde nu fået faren til at indse, hvor vigtigt det er, at vi som forældre og voksne mennesker fortæller børnene og de unge, at alkohol kan være farligt."

Sundhedsminister Birte Weiss

Loven

Foruden et forbud mod butikssalg af alkohol til unge under 15 år indeholder loven også andre initiativer.

Heriblandt er:

- En landsdækkende kampagne om loven - især møntet på børn og unge
- En opfordring til alle skoler om at indføre en alkoholpolitik

II- Børns alkoholforbrug

De unge danskere storforbruger alkohol

Indlæg ved: Lektor ved Institut for Epidemiologi og Socialmedicin på Århus Universitet, Svend Sabroe

Danske unge tilhører den europæiske "elite" når det gælder alkoholforbrug. Selv observerer de også, at forbruget giver dem problemer f.eks. med skole, kammerater, seksualliv

En ny europæisk undersøgelse viser, at de danske unges forbrug af alkohol ligger højt på næsten alle områder, når man sammenligner med andre lande.

Den europæiske undersøgelse, der blev offentliggjort i 1997, koncentrerer sig om forbruget hos de 15-16 årige i 26 europæiske lande.

Undersøgelsens danske tal stammer fra rapporten "Unge og rusmidler", som Svend Sabroe og Kirsten Fonsager offentliggjorde i 1996.

På høringen fremlagde Svend Sabroe tal fra begge undersøgelser -tal der sætter en rød streg under danske unges forbrug af alkohol.

Nogle hovedtal fra Svend Sabroes undersøgelse viser for de 15-16 årige at:

- Ca. 81% af de 15-16 årige har været fulde
- Ca. 80% danske unge har drukket alkohol inden for den sidste måned
- Ca. 30% har drukket deres første øl, da de var 11 år gamle
- Ca. 84% har været fulde mindst en gang i deres liv.
- Ser man på, hvor meget de unge drikker, er det et ganske stort antal, der har et forbrug, der ligger over Sundhedsstyrelsens genstandsgrænser for voksne (maks. 14 genstande om ugen for kvinder og maks. 21 for mænd).
- 17% af drengene og 12% af pigerne har ifølge Sabroes undersøgelse et sådant overforbrug.
- Undersøgelsen viser også, at forældrene kender til de unges alkoholforbrug. Kun 3% af de unge, der har været fulde, mener således, at deres forældre ikke ved, at de har været fulde.

Fuldskab - en hyppig foreteelse

Som nævnt har 84% af de unge i den nævnte aldersgruppe været fulde mindst en gang i deres liv.

Svend Sabroe har også set nærmere på, hvor hyppig en foreteelse fuldskab er:

- Vi har set på, hvor mange, der har været fulde mere end en gang om ugen - eller mere end 6 gange på en måned, sagde han.

- Spørger man, hvor mange gange inden for den sidste måned, de har drukket mere end 5 genstande, drejer det sig om 5% af pigerne og 8% af drengene, der har drukket så meget - mere end 6 gange den sidste måned.

Sammenligner man Sabroes tal med tallene i den europæiske undersøgelse, topper danske unge med 42%, når man spørger om, hvor mange der har drukket alkohol mere end 20 gange inden for det sidste år.

Spørger man, hvor mange der har været fulde mere end 20 gange i deres liv, kommer Danmark også ind på en 1. plads med 32%. Også når det gælder alkoholdebut er Danmark i front, sammen med England, Finland og Frankrig.

Problemfyldt?

I undersøgelsen har man også spurgt de unge, om de opfatter deres alkoholforbrug som problemfyldt. Skænderier, problemer med venner, hærværk og tidlig seksuel debut er nogle af de markører, man har valgt at koncentrere sig om i undersøgelsen.

- 10% af pigerne siger, at de har haft samleje uden prævention i forbindelse med eller på grund af alkoholforbrug, sagde Svend Sabroe.

- Og sammenligner man inden for de 26 lande denne opfattelse af, at alkoholindtaget kan give problemer, kommer man frem til, at danske unge praktisk taget for alle de hændelser, der er nævnt, ligger over gennemsnittet.

Efterskrift:

Danske unge har en kedelig europæisk alkoholrekord

Nogensinde været fuld	Dreng	Piger
Antal gange	%	%
Aldrig	14	17
< 1 gang/md	32	29
1-2 gange/md	32	36
3-5 gange/md	15	13
>6 gange/md	7	5
Drukket > 5 genstande på én dag den sidste måned	Dreng	Piger
Antal gange	%	%
Ingen	38	42
< 1 gang/md	20	21
1-2 gange/md	17	18
3-5 gange/md	17	14
>6 gange/md	8	5

Glimt fra debatten:

Hvordan drikker pigerne?

Et af de områder, hvor Danmark er et meget "fremmeligt" land rent sundhedsmæssigt, er, når det gælder piger og kvinders forhold ikke kun til alkohol, men også til rygning.

Her eksisterer ikke længere de traditionelle kønsforskelle:

- Måske ligger Danmark så højt internationalt, fordi danske piger er kommet mere med, lød en overvejelse fra Arne Lindahl, der er børnelæge og repræsenterede Dansk Skolelægeforening.

II - Børns alkoholforbrug

De 11-15-årige Hvilke børn og unge drikker mest?

Indlæg ved adjunkt ved Institut for Socialmedicin, Københavns Universitet, læge Pernille Due

Blandt de 15-årige er der over en tiårig periode en alvorlig stigning i antallet, der drikker ugentligt. Der er ifølge forskerne derfor god grund til at bekymre sig mere om dette, end man har gjort tidligere

I 1994 undersøgte Pernille Due sammen med lektor og sociolog Bjørn Holstein for 4. gang alkoholvanerne blandt 4000 danske skolebørn i 5., 7. og 9. klasse.

Denne danske undersøgelse, der i øjeblikket følges op med en 5. verdensindsamling, indgår i en større europæisk undersøgelse.

Ligesom i den undersøgelse, der er foretaget for de 15-16-årige, har Danmark også rekord i forbrug og fuldskab, når det gælder de 11-15-årige, viser tallene.

Undersøgelsen understreger dog, at det kun er ganske få procent af de 11-årige, der drikker ugentligt, og der er ikke sket nogen udvikling i dette tal i de ti år, forskerne har fulgt forbruget.

Heller ikke de 13-årige har ændret mønster. Her er det lidt flere - 10% - der drikker ugentligt.

Men med hensyn til de 15-årige noterer forskerne en alvorlig stigning i antallet, der drikker ugentligt i den tiårige periode, undersøgelseerne dækker.

- Der er derfor god grund til at bekymre sig mere om dette, end man har gjort tidligere, sagde Pernille Due på høringen.

Ingen sociale sammenhænge

Ser man på, hvor mange unge i den nævnte aldersgruppe, der har været fulde mindst to gange, tegner der sig et tilsvarende billede. Der er ikke så mange af de 11-årige, der har prøvet det, og der har ikke været nogen udvikling i dette tal, siden undersøgelseerne startede. Det samme gælder de 13-årige.

- Der er dog ganske mange, der har været fulde mindst to gange, understregede Pernille Due.

- Når vi så kigger på de 15-årige, har der været en signifikant stigning også i denne måde at bruge alkohol på - både for drenge og piger.

Undersøgelsen af de helt unge fokuserer ikke alene på alkohol, men ser på sundhedsadfærd helt bredt - på rygning og andre parametre for sundhed.

- Vi ser på sammenhæng mellem deres levevilkår og resultaterne i form af trivsel og helbred, sagde Pernille Due.

- Der er primært tre faktorer, der betyder noget for denne aldersklasses alkoholforbrug:

- Samværet med kammerater
- Forholdet til skolen
- Det almene velbefindende

Hvilken socialgruppe, de unge tilhører og hvor de bor, betyder ingenting for deres forbrug af alkohol. Faktisk ser det mod forventning ud til, at københavnske børn og unge har et lavere alkoholforbrug end børn og unge andre steder i landet.

- Ser man nærmere på samværet med kammeraterne, er der for de mindre børn ikke de store sammenhænge mellem alkohol og kammerater, mens det for 7. klasserne og især 9. klasserne er sådan, at jo hyppigere man er sammen med kammeraterne om aftenen, jo større er alkoholforbruget, sagde Pernille Due.

- Analyserer man lidt dybere for at finde ud af, hvad det er i det kammeratlige samvær, der er afgørende for, om man drikker alkohol eller ej, viser det sig både for drenge og piger, at de, der har en stærk kammeratfortrolighed men en manglende forældrefortrolighed, drikker mest.

Man kan derfor muligvis sige, at selvom det er sjovt at have kammerater, er en manglende forældrefortrolighed også et faresignal.

Trivsel, alkohol og rygning

Undersøgelsen viser også, at blandt de børn, der trives meget dårligt i skolen, er der langt flere, der har et alkoholforbrug.

- Det gælder alle aldersgrupper og både drenge og piger, sagde Pernille Due.

- Der er en sammenhæng mellem forbruget af alkohol og almen trivsel, målt efter hvor godt, man synes, man har det. De, der angiver at være meget kede af det, er også dem, der drikker alkohol. Vi har også undersøgt sammenhængen mellem rygning og alkoholforbrug. Her viser det sig, at de unge, der ryger, også er dem, der drikker alkohol.

Trivselsparametrene er i det hele taget meget vigtige. Selvtillid, humør, skole og hvordan man oplever presset fra lektier er alt sammen noget, der influerer på alkoholforbruget.

Karakteristika ved børn og unge der drikker

- Hyppigt kammeratsamvær (manglende forældrekontrol?)
- Fortrolig kammeratkontakt kombineret med manglende voksenfortrolighed
- Ofte nedtrykte og ikke glade for livet
- Dårlig skoletrivsel og oplevelse af lektiepres
- Rygere

Glimt fra debatten:

Ægget eller hønen?

Et af de emner, der kom til debat ved høringen, var Pernille Dues undersøgelsesresultater, der viser en sammenhæng mellem børn og unges alkoholforbrug og deres trivsel.

Undersøgelsen viser desuden - og overraskende for mange viste reaktionerne på høringen - at socialklasse tilhørsforhold ingen rolle spiller for, hvor stort forbruget af alkohol er.

II - Børns alkoholforbrug

Forældrene sætter kursen

Indlæg ved afdelingsleder på Center for Rusmiddelforskning, Århus Universitet, Knud-Erik Sabroe

6-9-årige børn har en rimelig høj alkoholbevidsthed, og derfor er der fundament for en begyndende forebyggelse allerede på dette alderstrin.

I sit høringsindlæg fremhævede Knud-Erik Sabroe to temaer.

Dels tidspunktet for en forebyggelsesindsats - dels forældre-barn-samspelet.

Knud-Erik Sabroe har med midler fra Alkoholpolitisk Kontaktudvalg bl.a. forsøgt at kaste lys over børns alkoholbevidsthed for på den måde at give en videnskabelig baggrund for, hvornår den forebyggende undervisning om alkohol bør finde sted i Folkeskolen.

- Skal en forebyggende indsats give mening, må det tema, som forebyggelsen drejer sig om, være til stede i målgruppens bevidsthed, sagde Knud-Erik Sabroe på høringen.

- Både mine egne undersøgelser og udenlandske undersøgelser viser, at 6-9-årige børn har en rimelig høj alkoholbevidsthed, og at der dermed er et fundament for en begyndende forebyggelse allerede på dette alderstrin.

Undersøgelserne viser også, at de unges alkoholforbrug udspringer af det samspil, der er mellem barnet og forældrene. Drikkemønsteret hos de unge minder ofte om det mønster, vi finder hos deres forældre og andre voksne i de unges sociale miljø.

Våde netværk

Ingen er i tvivl om, at forældre og andre nære voksne fungerer som rollemodeller for børn og unge, når det gælder alkoholkultur. Men hvordan prægningen foregår, ved man mindre om. Den almindelige opfattelse er, at når børn lærer at omgås alkohol sammen med deres forældre inden for hjemmets trygge rammer, står de stærkere i mødet med alkohol blandt jævnaldrende. Norske forskere, der i forskningsprojektet "unge, livsstil og rusmidler" har studeret alkoholvaner blandt unge i aldersgruppen 14-17 år, har dog sat spørgsmålstegn ved denne "sandhed":

- Konklusionen i undersøgelsen var, at de unge, som får alkohol af forældrene også drikker mest ude blandt vennerne, sagde Knud-Erik Sabroe.

- Og denne sammenhæng er meget stærk. Undersøgelsens analyser peger på, at det ikke er forældrenes eget forbrug, men det faktum at de forsyner deres børn med alkohol, der er afgørende for, hvorvidt et forbrug vokser eller ej. Nordmændene taler om "våde netværk" og hævder, at sådanne familienetværk øger forekomsten af problematisk drikkeadfærd blandt de unge.

I forbindelse med det norske projekt har man desuden fulgt en gruppe af unge fra teenageårene til 19-21-års alderen. Her viser det sig, at der er en sammenhæng mellem forbruget og hvorvidt de unges forældre tidligere har forsynet dem med alkohol. Forbruget i denne gruppe er dobbelt så stort som i gruppen, der i mindre grad har fået alkohol fra forældrene.

Knud-Erik Sabroe finder imidlertid, at en dialog mellem de unge og forældrene om alkoholforbrug og dets konsekvenser nok er en meget betydende faktor i opbygningen af en sund alkoholbevidsthed. Og heri er den fælles forbrugssituation vigtig.

Hjemme eller ude?

Jo ældre børn er, jo flere mener, at deres forældre er vidende om, at de har været berusede. På 9. klasses niveau er det, ifølge Knud-Erik Sa-broe, 1 ud af 7 der mener, at deres forældre intet ved om at de drikker alkohol.

Han har undersøgt i hvilke sammenhænge, de unge drikker.

En klar vinder blandt steder, hvor de unge indtager alkohol er for 7. klasserne "hjemme". Dette sted erstattes af "private fester" og "hos kammerater", når de unge bliver ældre.

Men "hjemme" er bemærkelsesværdigt stadig et brugt drikkested for 9. klasserne, hvor også diskoteker og cafeer nævnes ofte.

Ser man på, hvordan forældrene stiller sig til, at de unge drikker alkohol, er der klare aldersprofiler.

- Mens 25% af de unge i 7. klasse siger, at deres forældre ikke vil have de drikker, falder andelen til 5% i 9. klasse, sagde Knud-Erik Sabroe.

- På dette alderstrin siger desuden halvdelen af de unge, at deres forældre synes, det er O.K., at de drikker, og at de selv bestemmer hvor og hvor meget.

Forældre skal råde og vejlede

Spørger man børn og unge, om deres forældre skal udstikke forbud mod alkohol, er der 20% i 7. klasserne, der mener dette. Dette antal er faldet til 3% i 9. klasse.

Til gengæld er der på alle alderstrin den holdning, at forældre skal lære deres børn at omgå alkohol fornuftigt. Ja, faktisk er antallet af unge, der har denne holdning stigende med alderen.

Knud-Erik Sabroes undersøgelse viser desuden, at der sker store holdningsmæssige udsving netop i de omtalte aldersgrupper:

- Vi har stillet de unge spørgsmålet: "Fordele og ulemper taget i betragtning, hvordan anskuer du så alkohol som et element i dit liv." Der foregår en central bevægelse i disse år, fra at negative svar tæller stærkt (7. klasse) til at positive svar er i flertal. Og jeg kan pege på, at den negativitet, vi ser i 7. klasserne også eksisterer i klasserne under. Denne udvikling er væsentlig at have med, når man tænker i forebyggelse.

To hovedkonklusioner af de fund, vi har gjort, er, at alkoholforebyggelsen i Folkeskolen kan starte langt tidligere, end det er tilfældet i dag, samt at der er belæg for at inddrage forældrene. Det er hvad de unge selv ønsker.

Unge, forældre og alkohol

- Forældrenes alkoholforbrug har tilsyneladende større indflydelse end jævnaldrendes alkoholforbrug i fremskyndelsen af starten på børns og unges alkoholforbrug
- Mange undersøgelser har fundet, at i familier, hvor en eller begge forældre drikker alkohol, er der også klart større sandsynlighed for, at børnene og de unge vil drikke alkohol
- Forældres tolerance over for alkoholforbrug synes at fremme børns og unges senere eksperimenteren med alkohol
- Strenge forældrekrav i forhold til alkoholforbrug eller afstraffende foranstaltninger i

6-9-årige børns alkoholbevidsthed

- Børnene har kendskab til alkoholbegrebet, der med årene bliver mere og mere præcist
- Næsten alle børn angiver at have smagt en eller anden form for alkohol
- Børnene har kendskab til socio-kulturelle normer vedrørende voksnes alkoholforbrug, og disse afspejler de generelt gældende normer i den danske alkoholkultur
- Børnene har gjort sig forestillinger om adfærdsmæssige, fysiske og psykiske konsekvenser af at drikke alkohol
- Børnene har realistiske forestillinger om, hvor meget voksne skal drikke, før man kan mærke det på dem
- Børnene har gjort sig forestillinger om voksnes motiver for at drikke alkohol
- Børnene har holdninger til voksnes alkoholforbrug. De holdninger afspejler sig i deres ofte negative reaktioner på voksnes alkoholforbrug
- Børnene oplever, at voksnes brug af alkohol ofte påvirker deres samspil med dem uhensigtsmæssigt.
- Børns viden om alkohol stammer fra forældre, men opnås også gennem iagttagelse

Kilde: Sabroe & Bygholm Christensen (1995) "Børn, voksne og alkohol", Århus Universitetsforlag

II- Børns alkoholforbrug

Akutte og langsigtede skadevirkninger

Indlæg ved overlæge på medicinsk gastroenterologisk afdeling, Hvidovre Hospital Finn Hardt

Ikke alene skal man beskytte børn og unge mod ulykker, vold og for tidlig og ubeskyttet seksualdebut som følge af alkohol. Man har også en pligt til at tænke langsigtet. Det er tragisk, at 20% af ungdommen er i risiko for dårlige uddannelsesmuligheder og for vanskeligheder ved at fastholde uddannelse og arbejde, mener Finn Hardt.

Både akutte og langsigtede følgevirkninger af at drikke alkohol tidligt er alvorlige, mener overlæge Finn Hardt.

Han understregede i sit indlæg på høringen vigtigheden af ikke alene at beskytte børn og unge mod ulykker, vold og for tidlig og ubeskyttet seksualdebut som følge af alkohol, men også vigtigheden af at tænke langsigtet.

- Det er tragisk, at 20% af ungdommen er i risiko for dårlige uddannelsesmuligheder og for vanskeligheder ved at fastholde uddannelse og arbejde, sagde han bl.a.

Finn Hardt mener, det er trist at se de sammenhænge mellem børns trivsel og deres alkoholforbrug, som blandt andet danske undersøgelser har påvist.

Og han understregede at denne langsomme negative spiral er mindst lige så alvorlig som de akutte følger af et alkoholforbrug.

- Det, der har betydning for, om alkohol skader, er både debutalder og forbrugets størrelse, understregede han.

- Derfor er det også uheldigt at debutalderen flytter nedad, og at halvdelen af de 12-årige allerede har drukket alkohol.

Rus med konsekvenser

Ungdommen drikker alkohol først og fremmest for at beruse sig, næppe for smagens skyld, understregede Hardt.

- Det kan man også se på den alkoholtype, de vælger, sagde han.

- Det skal være stærkt øl eller stærk spiritus, og det er uheldigt, fordi stærk spiritus er svær at styre. Unge kommer derfor ofte til at "fejlfikse" alkohol, og den værste konsekvens af denne uvidenhed er døden som følge af alkoholforgiftninger.

Også ulykker og vold som følge af indtagelse af alkohol er alvorlige følger af et tidligt stort alkoholforbrug.

- Rusen medfører mange ulykker. De unge tror jo, de er ligeså hurtige på benene og klare i hovederne, når de har drukket, som når de er ædru, og så fejlvurderer de f.eks. S-togenes og bilernes hastigheder.

Også tidlig seksuel debut uden prævention og sex med den "forkerte" partner fremhævede Hardt som ulykkelige konsekvenser af ukontrolleret alkoholindtagelse.

- Rusen er en farlig ting for de unge, og derfor er det beklageligt at se de store tal, sagde han.

Langvarige psykosociale følger

Også blandt de 16-19-årige er antallet af de, der drikker mere end Sundhedsstyrelsens anbefalede grænser, højt.

En undersøgelse foretaget af Alkoholenheden i Hovedstadens Sygehusfællesskab i samarbejde med To-baksskaderådet, Sex og Samfund og Dansk Idrætsforbund viser, at 22% af drengene drikker mere end 21 genstande om ugen, og det samme procenttal gælder de piger, der drikker mere end de anbefalede 12-14 genstande om ugen.

- Et så stort ugentligt forbrug indebærer bl.a. sociale risici, siger Hardt.

- Risikoen for at blive storforbruger hænger sammen med det alkoholforbrug, man har haft i sin ungdom.

Etablering af en tabergeneration

Hardt finder den sammenhæng, der er imellem, hvordan man har det i skolen, og hvor meget man drikker, alarmerende.

Kommer unge ind i denne dårlige spiral - hvor det er skidt at gå i skole og derfor drikker man, hvorefter det går endnu dårligere i skolen - er der efter hans mening stor risiko for, at en tabergeneration er etableret.

- Disse unge kan senere få det svært, både når det handler om at komme ind i et uddannelsesforløb, og når det drejer sig om at blive accepteret på arbejdsmarkedet, sagde han.

- Og netop disse unge har dårlige psykosociale funktioner, der bl.a. betyder, at de lettere kommer op at skændes med folk, bryder for tidligt med de forældre, der egentlig skulle sørge for at de fik et fornuftigt liv.

Efterskrift:

Ca. 20% af de 16-19-årige drikker mere, end Sundhedsstyrelsen anbefaler for voksne

Signalværdier

“Jeg synes sådan set, det er ret fornuftigt, som man har gjort i Tyskland. Her er grænsen for, hvornår man må købe øl og vin 16 år. Når man så fylder 18 år, kan man også købe stærk spiritus. Der er en fin signalværdi heri, idet man så peger på, hvornår de unge kan håndtere stærk spiritus.”

Overlæge Finn Hardt

Rusen kan give problemer

- Tømmermænd - hovedpine, kvalme, korterevarende dårlig hukommelse og indlæring
- Skænderier og slåskamp
- Kriminalitet og hærværk
- Ulykker med risiko for svært invaliderende skader eller død
- Ubeskyttet sex, med risiko for smitte, men også psykiske problemer med for tidlig debut med uønsket partner
- Risiko for introduktion til andre rusmidler, specielt hård narkotika

Børn mod børnekøb af alkohol

En minirundspørge, som Børnerådet har foretaget i to skoleklasser viser, at et stort flertal af børnene går ind for en beskyttelse af dem selv mod et for tidligt alkoholforbrug med tilhørende vaner. Uanset alder ønsker et stort flertal i de to klasser et forbud mod, at børn køber alkohol i forretninger, når de er under 15 år.

*Fra Børnerådets minihøring i to klasser på Frederiksberg/
Formand for Børnerådet Frode Muldkjærs indlæg*

III - Den forebyggende indsats

Hvor går grænsen?

Indlæg ved konstitueret forskningschef ved Institut for Sundhedsvæsen, København, Thorkil Thorsen

“Når jeg er tilhænger af det forslag, der nu ligger, er det fordi, det er et budskab til unge mennesker om, at det ikke bare er uproblematisk at drikke alkohol, og et budskab om, at voksensamfundet kærer sig om deres ve og vel.”

De fleste lande har alders-grænser, når det drejer sig om alkohol og unge - både når det gælder udskænkning på restauranter og salg i butikker.

Hvordan grænserne virker, er der til gengæld ikke megen viden om. Hverken argumenter for eller imod emmer, som Thorkil Thorsen udtrykte det, “ligefrem oser af videnskabelighed. Det er holdninger, som er hvad holdninger er: Synspunkter udelukkende”.

Selv om effekten af et forbud således er rimeligt udokumenteret, er Thorkil Thorsen alligevel tilhænger af et forbud mod butikssalg af alkohol til børn og unge under 15 år:

- Når jeg er tilhænger af det forslag, der nu ligger, er det fordi, det er et budskab til unge mennesker om, at det ikke bare er uproblematisk at drikke alkohol, og et budskab om, at voksensamfundet kærer sig om deres ve og vel, sagde han.

Hvor går grænsen?

I de europæiske lande findes mange forskellige aldersgrænser, både når det drejer sig om salg og om udskænkning af alkohol.

I Sverige skal man således være fyldt 18 år for at få udskænket alkohol, samme aldersgrænse gælder ved køb af pilsner-øl, mens man skal være 20 år for at købe spiritus.

De fleste lande har aldersgrænser på 16 år både på restaurant og i butikker.

- I Danmark har vi faktisk indtil 1970 også haft en aldersgrænse på 18 år for køb af alkohol i butikker, sagde Thorkil Thorsen.

- Da man ændrede loven om hotel- og restaurationsvirksomhed i 1970 faldt denne bestemmelse ud. Jeg har brugt en del tid på at finde ud af, hvad begrundelsen er, men det har været en forgæves jagt. Personligt hælder jeg mest til den antagelse, at bestemmelsen gled ud ved en fejltagelse.

Både i 1975, 1976 og 1991 har Kristeligt Folkeparti dog fremsat forslag om en aldersgrænse på 18 år. Begrundelserne for at afvise forslagene har været mangeartede:

- Det ville være for besværligt at håndtere.
- Det ville give kontrolproblemer, at vi i Danmark ikke ønsker forbud, men vil forebygge gennem oplysning.
- Hvis man gjorde alkohol til “forbuden frugt” blev det også mere spændende.

Sådan lød nogle af dem.

Thorkil Thorsen fremhævede, at der i diskussionerne om at indføre en aldersgrænse ikke havde været frembragt et eneste konkret argument for hverken det ene eller det andet.

- Der har været henvist til undersøgelser, men de findes faktisk ikke her i landet, understregede han.

Udenlandske erfaringer

Har man ikke videnskabeligt grundlag for at tage en beslutning i Danmark, kan man hente nogle erfaringer fra andre lande. Der findes forskningsprojekter både fra Canada, USA og Australien.

- I USA fandt enkelte stater i 1970'erne ud af, at de måtte sænke aldersgrænsen fra 21 til 18 år, når det gjaldt lovligt køb af alkohol, sagde Thorkil Thorsen.

- Begrundelsen var, at man ville følge den almindelige myndigheds-grænse. Det viste sig i flere tilfælde at have uheldige effekter. Bl.a. steg antallet af trafikulykker, hvor alkohol var indblandet. Andre steder har man haft samme uheldige effekt af at sænke alders-grænserne og har derefter hævet dem. Undersøgelser viser, at antallet af trafikulykker, hvor alkohol var indblandet, faldt igen, og den aldersgruppe, der blev ramt af det nye forbud, drak mindre og var berusede i færre tilfælde. Undersøgelser af denne slags skal dog tages med et gran salt, mener Thorkil Thorsen, fordi der findes andre undersøgelser, der ikke påviser nogen effekt af at flytte rundt på aldersgrænserne.

- Der er lidt slør i dokumentationen, kan man sige, sagde han.

- Disse undersøgelser handler desuden om at hæve eller sænke allerede eksisterende grænser. Mig bekendt findes der ingen erfaringer for, hvad der sker, hvis man indfører en grænse, hvor der ikke er nogen i forvejen.

Så svaret på spørgsmålet om, hvad der vil ske hvis vi indfører en aldersgrænse, er enkelt: Det ved vi ikke!

Én af mange løsninger

Thorkil Thorsens konklusion er dog, at når man ikke ved, hvad der vil ske, så må man selvfølgelig undersøge det.

Selv mener han, at de 12, 13 og 14-årige måske vil mene, at et privilegium bliver taget fra dem og reagere med et øget forbrug i trods.

- Men jeg tror kun, det vil være et problem med de første tre års "generationer". Herefter vil grænsen blive en rutine og almindeligt indarbejdet viden, sagde han og understregede, at forbud kun er én ud af mange måder, hvorpå man kan påvirke de unges forbrug. Der er mange andre veje:

- Der er markedsføringsregler. Der er grænser for, hvor mange butikker og udsalg, der skal sælge alkohol, og hvor længe de må have åbent. Der er oplysning og spørgsmålet om, hvad alkohol skal koste. Det er heller ikke uvæsentligt i forhold til de unge - tværtimod, sagde han.

Efterskrift:

Hvordan vil et butikssalgforbud virke?

Svaret er enkelt:

Vi ved det ikke!

Glimt fra debatten:

Hvorfor ikke en 18-års grænse?

15! Hvorfor ikke 18 eller 20?

Baggrunden for valg af aldersgrænsen i regeringens lovforslag var også oppe at vende på høringen.

Blandt andre Jan Sjursen, formand for Kristeligt Folkeparti, der flere gange har stillet forslag i Folketinget om indførelse af en aldersgrænse for køb af alkohol, undrede sig

Alkoholpolitiske instrumenter

- Priser
- Oplysning
- Tilgængelighedsbegrænsninger:
  - Antal udsalg
  - Antal udskækningssteder
  - Åbningstider
- Behandling
- Markedsføringsregler
- Aldersgrænser

III- Den forebyggende indsats

Vi tager problemet alvorligt

Indlæg ved politimester i Helsingør Ole Scharf

Sundhedsministerens lovforslag udfylder efter politiets mening et hul i lovgivningen. Men der er andre huller, der bør stoppes til.

De retningslinier, forbrugerombudsmanden har aftalt med branchen om markedsføring af alkoholholdige drikkevarer, er ikke gode nok.

Ole Scharf er medlem af den arbejdsgruppe, Politimesterforeningen har nedsat med henblik på at indsamle oplysninger om hård udskænkning primært med unge som målgruppe.

Gruppen skal også vurdere politikredsenes indsats på området. Efter hans mening har politiet allerede i den eksisterende lovgivning virksomme redskaber, men han hilser alligevel en stramning af lovgivningen velkommen.

- Sammen med bevillingsnævn eller kommunalbestyrelsen kan vi med restaurationsloven i hånden allerede nu regulere antallet af bevillingshavere med alkoholbevillinger og længden af disse, sagde han på høringen.

- Det er et vigtigt middel til at hindre en konkurrencesituation, som frister til hård udskænkning.

Ole Scharf fremhævede lovens §19, der giver mulighed for at fratage en bevillingshaver bevillingen, hvis restaurationen ikke drives på forsvarlig vis.

- Et glimrende pressionsmiddel, og et godt signal til både værtshusholdere og de unge selv, sagde politimesteren.

Sundhedsministerens lovforslag udfylder efter hans mening et hul i lovgivningen. Men der er andre huller, der bør stoppes til. De retningslinier, forbrugerombudsmanden har aftalt med branchen om markedsføring af alkoholholdige drikkevarer, er efter hans mening ikke gode nok.

- Nok indeholder de bestemmelser om, at markedsføring ikke må ske ved salgsfremmende kampagner, men bevillingsvirksomheder ifølge restaurationsloven er fritaget fra disse regler, sagde han.

- Det er derfor, vi kan se de reklamefremstød over for skoleungdommen, som giver os så mange problemer.

Politiets indsats

Politiets kontrol med overholdelsen af lovgivningen har ofte givet anledning til debat, fordi nogle mener, at kontrollen er for lemfældig. Det er ikke Ole Scharfs erfaring hverken fra sin egen eller fra andre kredse:

- Vi har i lighed med mange andre politikredse etableret en særlig civilpatrolje, der består af ordens- og kriminalpoliti. Denne patrolje kører hver fredag og lørdag nat udelukkende på restaurationskontrol, sagde han.

- Denne patrolje kender de ansatte i restauranterne og de værste ballademagere blandt de unge.

Patruljen fører streng kontrol med, at der ikke udskænkes til unge under 18 år, og den sørger for, at de unge kommer hjem, hvis der er optræk til ballade.

Samme effekt har en patrulje bestående af en politimand og en repræsentant for ungdomsskolen som patruljerer om natten i Birkerød. De har letgenkendelige jakker på, og skaber dels tryghed blandt de unge, sørger dels for at de yngste sendes hjem, inden de får problemer, Noget tilsvarende vil blive sat i værk i Helsingør, hvor forældre vil gå rundt i byen og tale med de unge. Opstår der her problemer vil man søge at løse dem sammen med politiet.

Endelig er vi igang med at indføre en hel ny arbejdsform for politiet i form af et nyt nærpolti. Fredag og lørdag vil nærpolitiet følge de unge ind til de steder, hvor de mødes for at more sig. Politiet vil her have til opgave at føre kontrol med egne unge mennesker og sørge for, at de ikke kommer i ufare, og at de kommer godt hjem.

Forebyggelse på skolerne

Politiets almindelige præventive indsats mod misbrug af alkohol og narkotika udføres på skolerne, og netop skolerne er et af de områder, der ifølge Ole Scharf, bør ses nærmere på. Især skikke som at mødes til fødselsdage i hjemmene og i forældrenes påsyn indtage rigeligt med øl og Gammel Dansk bør man diskutere:

- Nogle unge er derefter i stand til at gå i skole, men ofte i en tilstand som udelukker, at de får noget ud af undervisningen. Andre bliver helt væk, sagde han.

Efter hans mening ligger der derfor en kraftig præventiv indsats over for forældre og skole og venter.

Også servering af øl og spiritus ved skolefester er efter Ole Scharfs mening et problem. Nogle forbyder det, mens andre ikke har nogen holdning til det.

- Jeg kunne godt tænke mig, at skolerne vedtog en alkoholpolitik, som gælder elevernes omgang med alkohol.

Efterskrift:

Alkohol og ungdom

- et emne der brændende optager enhver politimand

Gimt fra debatten:

Bevillingsnævn

Bevillingsnævn var et af de redskaber, afdelingsleder på Foldbjergcentret Alice Thaarup efterlyste i sit skarpe indlæg på høringen.

Bevillingsnævn er også et af de redskaber, politimester Ole Scharf fremhævede som meget effektivt.

- I et bevillingsnævn kan man mødes og diskutere på tværs af interesser, og man kan tage beslutninger, der ikke skal igennem en byrådsal først.

Som det er i dag, er det frivilligt for kommunerne, om de ønsker et bevillingsnævn, sagde han bl.a.

Flere høringsdeltagere stillede spørgsmålstejn ved denne frivillighed, heriblandt Karl Åge Fønss Bach, Landsforeningen Lænken. Han sagde:

- Er der problemer med at lave nogle restriktioner for bevillingsnævn i kommunerne?

Også Børnerådets tidligere formand Frode Muldkjær savnede en overordnet sammenhæng - en sammenhæng, som bl.a. etablering af kommunale alkoholpolitikker og herunder nedsættelse af et bevillingsnævn efter hans mening ville have:

- Her får man et forum, hvor man forholder sig til, hvordan udskærkningsregler overholdes, hvordan man efterlever den nye lov, hvordan den forebyggende indsats i skolerne skal foregå, på hvilket niveau og hvor meget etc. sagde han.

- Jeg synes, det ville være fantastisk at få denne overordnede sammenhæng, så man ikke var afhængig af enkelte "ildsjæle".

Debatten om bevillingsnævn og sammenhæng i indsatsen mandede ud i konkret handling, da sundhedsminister Birthe Weiss bad Alice Thaarup formulere et oplæg til behandling i Alkoholpolitisk Kontaktudvalg.

III- Den forebyggende indsats

Klimaproblemer præger indsatsen

Indlæg ved kontorchef i Sundhedsstyrelsens 3. kontor Vibeke Graff

“Vi kan fremstille nok så meget materiale - det virker frelst hvis ikke det følges op i skole og hjem”

Statslig information om alkohol til børn og unge kommer let til at virke frelst i et kulturelt klima, hvor omgangen med alkohol er liberal.

Skoler, universiteter og højere læresteder, der indleder studietiden med et par dages druktur, er ifølge kontorchef i Sundhedsstyrelsen Vibeke Graff med til at skabe barrierer.

- Vi kan fremstille nok så meget materiale - det virker frelst, hvis ikke det følges op i skole og hjem, sagde hun på høringen.

Vibeke Graff ser regeringens lovforslag som en håndsrækning til den centrale oplysnings- og informationsindsats, fordi det er et klart signal, der ikke kan overhøres, samtidig med at forslaget skaber grundlag for en bred forebyggelsesindsats overfor børn og unge.

Hun lovede på høringen at følge op på nogle af de undersøgelser, der viste et stigende forbrug blandt de 15 årige.

- Der er brug for en løbende opfølgning. Det gælder også de nye alkoholiske drikkevarer, som vi har set markedsført i de senere år, sagde hun.

Vibeke Graff ser lovforslaget som et godt redskab både i forhold til forebyggelsen på centralt som på decentralt niveau.

- Det styrelsen kan gøre er at støtte den indsats, som finder sted i amter og kommuner, sagde hun.

- Det er her styrelsens muligheder er, og det kan gøres på mange måder.

Loven som springbræt

I 1995 udarbejdede Sundhedsstyrelsen et omfattende og meget brugt undervisningsmateriale om alkohol, beregnet for børn og unge i 7-10. klasse. Loven om forbud af butikssalg af alkohol til børn og unge under 15 år vil, hvis den vedtages, give anledning til en mediebaseret kampagne i forbindelse med dens ikrafttrædelse.

- I efteråret er det tanken at rette henvendelse til alle skoler, gymnasier etc. med opfordring til at indføre en alkoholpolitik, sagde Vibeke Graff.

Med henvendelsen vil følge eksempler på, hvordan en alkoholpolitik kan se ud, modeller for forældre-skole samarbejde samt projekter efter ung-til-ung metoden. Desuden bør styrelsen måske overveje, hvorvidt det vil være muligt at lave en samling gode råd til forældrene, hvis rollemodelfunktion, man også håber på at påvirke gennem de årlige uge 40 kampagner, der primært retter sig mod de voksnes alkoholforbrug.

- På den måde kan vi skabe en bred mobilisering - ikke mindst af skolebestyrelser, lærere og elever, sagde hun.

Børn i misbrugsfamilier

I 1991 tog Sundhedsstyrelsen fat på en særlig indsats overfor børn i misbrugsfamilier. Året efter kom rapporten “Børn i familier med alkohol- og stofproblemer”. Efterfølgende har Sundhedsstyrelsen ydet støtte til afholdelse af lokale temadage. Der er etableret et netværk af

nøglepersoner, som styrelsen har afholdt konferencer og møder med. En materialepakke, der består af information er udviklet til fagpersoner og desuden er der udarbejdet information til børn i form af en videofilm.

I år påtænker styrelsen at etablere et modelprojekt om børn i misbrugsfamilier. Ideen er, at et amt og en kommune i samarbejde får forankret indsatsen over for disse børn. Målet er at indsamle erfaringer, som efterfølgende kan formidles til andre.

Via Alkoholpolitisk Kontaktudvalg har Sundhedsstyrelsen givet støtte til fire forskningsprojekter, ligesom børn i misbrugsfamilier har været tema i alkohol-lokalpuljen. Ialt er der givet 7,9 millioner kroner i støtte til arbejdet med denne særlige målgruppe - projekter der evalueres i løbet af foråret.

- Denne indsats er et eksempel på, hvordan en problematik kan gribes an, sagde Vibeke Graff
- Den illustrerer meget godt, hvor mange strenge vi har at spille på.

Nye alternativer

Nye alkoholiske drikke med særligt sigte på børn og unge er markedsført inden for de seneste år. Vibeke Graff mener, der er behov for nøjere at undersøge forbruget af disse alternativer .

- Vi ved rent faktisk ikke så meget, sagde hun.

- Danmarks Statistik fører ikke særskilt statistik over salg af f.eks. alko-pops.

Sundhedsstyrelsen har derfor undersøgt forbruget i efteråret via spørgeskemaer blandt 927 børn (returnerede skemaer) på 5-10. klassetrin suppleret med en telefonundersøgelse blandt 425 15-25-årige.

Endnu er konklusionerne ikke gennemarbejdet, men Vibeke Graff kunne fortælle om foreløbige resultater, der viser, at 2 ud af 3 unge kender alko-pops. Kendskabet er størst blandt de 15-25-årige. Et flertal af de adspurgte (71%) havde dog ikke drukket alko-pops det sidste år. 18% havde drukket 1-2 gange, mens knapt 11% havde drukket det oftere.

- Rapportens konklusioner er - set i lyset af et betragteligt alkoholforbrug blandt de unge - at alko-pops synes at spille en beskeden rolle, sagde hun, men understregede at selv om alko-pops heller ikke synes at være årsag til de store branderter, er det dog alligevel et hjørne af forbruget, som Sundhedsstyrelsen vil følge fremover.

Efterskrift: Lovforslaget - en håndsrækning til den centrale oplysningsindsats

Glimt fra debatten:

Lærerne mangler viden

At tale om, hvornår børn er parate til at diskutere alkoholspørgsmål, er en side af skoledebatten. En anden er, hvorvidt de lærere, der skal introducere eleverne til emnet, er klædt på til opgaven.

Flere høringsdeltagere var inde på, at alkoholviden skal ind i læreruddannelsen på samme måde, som den allerede kommet det i Folkeskoleloven.

Blandt andre Susanne Poulsen, SSP-konsulent på Frederiksberg, efterlyste den fornødne faglige kompetence til at videregive denne undervisning:

- Alkoholundervisning skulle ind i seminariernes læseplaner.

Jeg synes, jeg via mit arbejde møder mange lærere, der savner kompetence, sagde hun bl.a.

III - Den forebyggende indsats

Man kan godt more sig uden alkohol....

Indlæg ved afdelingsleder ved Foldbjergcentret, Nordjyllands amt, Alice Thaarup

“Vi kan ikke forvente, at de unge praktiserer mådehold, når de ser de voksne drikke alkohol ved alle mulige og umulige lejligheder og gør grin med mådehold og afholdenhed med fraser som: ...man kan godt more sig uden alkohol - men det bliver også derefter...”

3 centrale indsatsområder træder, ifølge Alice Thaarup, i forgrunden, når man taler om unge og overforbrug af alkohol:

Folkeskolen, Ungdomsuddannelserne og udsækkningsreglernes manglende overholdelse er de tre vigtige omdrejningspunkter for debatten.

Og efter hendes mening er der mange, der har ansvar for at forebygge, at forbruget af alkohol blandt unge stiger.

Ansaret rækker fra staten, over amt og kommune til forældrene.

Forælderrollen var det første Alice Thaarup tog hul på under høringen på Christiansborg:

- Forældrene har kun få overordnede pejlemærker, når de skal finde ud af, hvordan de skal forholde sig til deres børns omgang med alkohol, sagde hun.

- Det er vi voksne, der kan give vores børn den kærlighed og accept, de har brug for for at blive hele, selvstændige mennesker. Derfor er det af betydning hvad vi gør - både som forældre og som voksne i det hele taget.

Vi kan ikke forvente, at de unge praktiserer mådehold, når de ser de voksne drikke alkohol ved alle mulige og umulige lejligheder og gør grin med mådehold og afholdenhed med fraser som: “Man kan godt more sig uden alkohol - men det bliver også derefter...”

Usikre forældre

Som opdragere og forældre er man dog efter Alice Thaarups mening på herrens mark.

En million spørgsmål melder sig hos de voksne, når deres unge når den alder, hvor alkohol begynder at blive interessant:

- Hvor tidligt er acceptabelt?
- Hvor meget, og hvor?
- Hvor drikkes der sikrest?
- Hvor meget skal man blande sig som forældre?

- Det er mit indtryk, at mange forældre er usikre, sagde Alice Thaarup.

- Forældre har brug for at diskutere holdninger med andre forældre. Skolen er i denne forbindelse central i denne forebyggende indsats. Det er her, man kan formidle viden, og det er her forældre kan diskutere alkohol-holdninger.

Ifølge Alice Thaarup gør de fleste skoler et godt stykke arbejde, mens seminarierne i dag ikke på samme måde arbejder systematisk med alkoholområdet.

- Vil vi gøre noget effektivt, kommer vi ikke uden om skolen. Derfor skal undervisning i alkohol prioriteres og have en plads i læreruddannelsen, sagde hun.
I Nordjylland har man nøglepersoner i hver kommune på skoleområdet. Det er ofte lærere, hvis opgave er at formidle materialer og ny viden på området.

Det er amtet, der klæder nøglepersonerne på.

En af barriererne i dette arbejde er, ifølge Alice Thaarup, den udbredte holdning, at forebyggelse ikke er noget der må koste penge.

- Men skal indsatsen være ordentlig kræver det tid - og tid er penge, understregede hun.

Ungdomsuddannelserne svigtes

I modsætning til Folkeskolen er der ingen lovmæssig forankring af den forebyggende indsats på ungdomsuddannelsesområdet.

- Som om børn og unge bliver voksne over en sommerferie, som Alice Thaarup udtrykte det.

Hun understregede, at det netop er i denne alder, hvor livet skal leves fuldt ud, man har brug for at diskutere rusmidler med andre voksne end sine forældre.

- Det er ikke svært at gøre alkoholdiskussionen faglig relevant, sagde hun bl.a..

Fokus på udskænkning

Når unge så let som ingenting kan få serveret alkohol på diskoteker og værtshuse, smuldrer retsbevidstheden, mener Alice Thaarup.

Hun understregede, at der er et behov for at stramme tøjlerne overfor de værtshuse, der ikke overholder udskækningsreglerne.

- Det bør dreje sig om bøder af en anelig størrelse, både til dem der serverer og sælger, og til dem der køber, sagde hun.

- Bevillinger skal fratages, når reglerne overtrædes - og det skal ikke blot ske på skråmt.

Også forældre må indskærpe, at værtshuslivet ikke er for børn og barnlige sjæle. Det er benhård forretning, hvor det eneste, det drejer sig om, er at tjene penge.

Som voksne er vi nødt til at vise vores børn og unge, at der ikke er lighedstegn mellem fester og alkohol - at der er andre ting, der tæller:

At vi kan lide hinanden, lide at være sammen, danse sammen.

At der er indhold i samværet.

Efterskrift:

De voksne mangler pejlepunkter

Modstøj

Alice Thaarup oplyste den megen modstøj, der ind imellem får den forebyggende indsats på alkoholområdet til at ligne et sisyfosarbejde:

- Hvorfor skal der være så mange udskænkningsteder?
- Hvorfor skal man kunne købe alkohol f.eks. på tankstationer?
- Hvorfor skal det være tilladt at reklamere for alkohol?

Glimt fra debatten:

Alkohol skal læres

“Jeg var med 60 unge mennesker til et nordisk mesterskab i sejlads. Da alle mesterskaber var overstået, mødtes alle unge på stranden, og skulle selvfølgelig have sig en pilsner. De danske unges forældre havde givet dem nogle med hjemmefra, og det var ikke disse unge, der gav problemer, men svenskerne og nordmændene, der ikke i 16-17 års alderen havde lært at omgås alkohol på en hensigtsmæssig måde.”

John Meyland, Farum Kommune

Litteraturliste

- Pernille Due og Bjørn Holstein: Sundhed og trivsel blandt børn og unge, København 1997
- Knud Erik Sabroe og Helle Lindgaard: Skolealder og alkohol, Århus 1997
- Svend Sabroe og Kirsten Fonager: Unge og Rusmidler, Århus 1996
- 16-19 åriges livsstilsvaner med alkohol, tobak, idræt og sex (publiceres i 1998)
- Thorkil Thorsen: Dansk alkoholpolitik efter 1950, København 1993
- Thorkil Thorsen: 100 års alkoholmisbrug, Sundhedsstyrelsen 1990
- Thorkil Thorsen: Når alkoholen går ind, Sundhedsstyrelsen 1995
- Alkoholundervisning i folkeskolen, Sundhedsstyrelsen 1994
- Undervisningspakke om alkohol til folkeskolen 7.-10. klasse, Sundhedsstyrelsen 1995, 1997
- Materialepakke om børn i familier med alkohol- og stofproblemer, Sundhedsstyrelsen 1996
- Alkohol- og narkotikamisbruget 1996, Sundhedsstyrelsen 1997